

25 XANEIRO DO 2007 - NÚMERO 653

rdl

REVISTA
**DAS
LETRAS**

**Escritores:
a base da pirâmide**

¿Deberían deixar de percibir subvencións as editoriais que en Galicia non pagan dereitos de autor? Esa é unha pregunta que deixan no aire Marilar Aleixandre ou Santiago Jaureguizar neste monográfico de Revista das Letras onde se analiza a situación dos dereitos dos escritores no país. Cunha cifra do dez por cento de beneficio que reciben sobre o prezo dun libro, os autores teñen a sensación de que eles sosteñen a industria editorial e, a cambio, reciben faragullas. E é que o oficio de escritor non resulta nada produtivo: os que poden vivir do seu traballo en Galicia cóntanse sobradamente cos dedos da man, moitísimos menos, por exemplo, que os profesionais do teatro. Unha hora de traballo sáelle ao escritor a un céntimo. É dicir, nun día de oito horas de traballo gañaría o oito céntimos... ¡Unha auténtica ruína! Ante esta situación, moitos escritores sinalan que a profesión está en vías de extinción pola inxustiza do sistema, mentres outros salientan que debe reconcibirse o prestixio dos profesionais para garantir un mínimo de dignidade. Algúns critican que os medios de comunicación transmitan a imaxe dos escritores como forrichas, pero o certo é que o traballador da literatura é o peor pagado da base da pirámide na industria cultural... Os testemuños que reproducimos a continuación conforman un complexo mapa desta inxustiza.

Dereitos de autor

Montse Dopico/ A.R. López

O dereito de autor e os dereitos conexos son esenciais para a creatividade humana ao ofrecerlles aos autores incentivos en forma de recoñecemento e recompensas económicas equitativas. Este sistema de dereitos garántelles aos creadores a divulgación das súas obras sen temor a que se realicen copias non autorizadas ou actos de piratería. Á vez, isto contribúe a facilitar o acceso e a intensificar o desfrute da cultura, dos coñecementos e do entretemento en todo o mundo.

A Organización Mundial da Propiedade Intelectual explica con estas palabras na súa páxina web os motivos polos que se protexe o dereito de autor. Os creadores detentan, segundo este organismo, o dereito exclusivo de utilizar ou autorizar a terceiros a que utilicen a súa obra. O autor pode prohibir ou consentir a reprodución, interpretación ou execución pública, gravación, transmisión, tradución e adaptación. Os creadores adoitan venderlles os dereitos das súas obras a particulares ou a empresas para a súa comercialización a cambio do pago dun importe, que en España anda polo 10% dos beneficios obtidos polas vendas.

A Asociación Galega de Escritores en Lingua Galega recolle tamén na súa web un resumo da lexislación vixente neste eido. “A propiedade intelectual”, explica este colectivo, “protexe as creacións orixinais produto do intelecto e correspóndelles aos autores das mesmas obras polo mero feito de crealas”. Os dereitos de autor son, por outra banda, as “facultades, morais e de explotación, que se lle recoñecen ao autor dunha obra orixinal”. Por último, os dereitos de explotación dunha obra duran toda a vida do autor e 70 anos despois da súa morte, prazo tras o cal pasa ao dominio público.

Os dereitos morais son “irrenunciábeis e inalienábeis”, mentres que os dereitos patrimoniais ou de explotación facultan o autor para cederlle a terceiros o dereito de distribuír, comunicar

publicamente e transformar –traducir, adaptar...– a súa creación.

Porén, todas estas fórmulas legais non se traducen moitas veces en realidade, segundo denuncian os escritores galegos consultados. Tanto é así, que chegan a non percibir nunca os cartos que lles corresponden polos dereitos de autor. Estes incumprimentos dos contratos acordados supoñen, para a maioría, máis unha falta contra a súa dignidade como creadores que un problema meramente económico. Aínda que asuman que non van poder vivir da súa escrita, e reafirman o seu compromiso coa cultura e coa lingua galegas, non se resignan a regalar o seu traballo ou, polo menos, reclaman poder decidir cando facelo por propia vontade.

Os problemas que xiran en torno aos dereitos de autor constitúen só un dos aspectos dun eido moito máis amplo, o da deficiente normalización da lingua e da cultura galegas, coa conseguinte ausencia dunha industria cultural desenvolvida. Os autores son conscientes disto, mais non consideran que este feito xustifique que lles rouben os seus dereitos.

O presidente da Asociación Galega de Escritores en Lingua Galega (AELG), **Cesáreo Sánchez Iglesias**, ofrece coas súas declaracións unha axeitada introdución ao tema. “A relación dos autores

coas editoriais”, asegura o poeta coruñés, “ten que ver coa normalidade editorial que haxa nun país, e aquí a industria editorial está aínda en vías de consolidación. Os escritores precisan que haxa unha industria editorial sólida e viable, capaz de competir nos diversos mercados do libro. Cada autor chega a un acordo coa editorial, e no caso de incumprimento a asociación pode prestarlle asesoramento xurídico. O normal é que a s editoriais non incumpran. Ademais, cada xénero literario leva emparellada a súa propia problemática”.

rDL | 3
Galicia Hoxe 25/01/07

A historia do dereito

Os dereitos de autor naceron no século XVIII. Neste século, os editores ingleses argumentaban a existencia dun dereito a perpetuidade a controlar a copia dos libros que lle adquiriran aos autores. Isto implicaba que só eles podían imprimir copias das obras sobre as cales tiñan o *copyright* ou dereito de copia. En 1790, o Congreso de Estados Unidos promulgou a primeira lei sibre *copyriht* que protexía as obras por un prazo de catorce anos. Mentres en Estados Unidos o *copyright* se converteu nun dereito de propiedade comerciábel, en Francia e Alemaña desenvolveuse o dereito de autor. A Asamblea Nacional de Francia aprobou a primeira lei de dereitos de autor ao final da Revolución Francesa. En 1790, as obras protexidas pola lexislación de Estados Unidos outorgáballe ao autor o dereito exclusivo a publicar as súas obras, o cal impedía reimprimilas sen permiso.

Variacións entre países

A lei sobre dereitos de autor muda segundo o país, sobre todo no referido aos seguintes aspectos: o prazo de protección, a situación das obras do Estado e o tipo de material suxeito a dereitos de autor. En Canadá, os dereitos de autor están vixentes toda a vida do escritor e prolóngase 50 anos despois da súa morte. En Dinamarca, considérase que a obra ten que amosar algún tipo de orixinalidade para ser considerada como tal. En México, os dereitos patrimoniais están vixentes durante toda a vida do autor e máis 100 anos despois do seu falecemento. En España, a Lei de Propiedade Intelectual data do 1987, e tras algunhas reformas e a aprobación de varias normas especiais, en 1996 levouse a cabo unha refundición, que despois foi obxecto de modificacións. Na India, as imaxes publicadas hai máis de 60 anos están no dominio público.

Cesáreo Sánchez opina que se deron nos últimos anos “avances legais importantes na defensa dos creadores en xeral”. O representante dos escritores galegos salienta, por outra banda, que “o que fai dano a todos é a reprografía pirata., aínda que tamén é certo que quizais os prezos deberían ser máis baixos”. Sánchez reitera o “destino común” de editores e escritores. “Se non hai editoras sólidas é difícil a publicación. Pero sería un mal negocio que os que achegan a materia prima, os escritores, fosen os máis prexudicados de todo o proceso”, comenta. Vivir do seu traballo é unha posibilidade que a enorme maioría dos escritores galegos xa non se propoñen. “Un narrador podería vivir do que escribe, un poeta non, e ademais eu creo que os poetas teñen que estar inmersos na vida, tendo un traballo como calquera cidadán, que lle deixe tempo para escribir e para formarse”, entende Sánchez.

Nunha sociedade na que o prestixio social vai moi aparelado ao poder económico, a figura do escritor corre o risco de camiñar cada vez cara a unha maior desvalorización. O coordinador da Asociación de Escritores en Lingua Galega indica sobre isto que “un dos eixos vertebradores do meu traballo na presidencia da asociación é loitar pola visibilidade social do escritor. No tempo da imaxe e do audiovisual, é moi importante que na iconografía social estea presente a figura do escritor. O creador ten que ser un referente social, ter e expresar opinión social e política. O escritor non berra, como nas tertulias de televisión, senón que fala, vehiculiza contidos, pensamento que foi acrisolando durante a súa formación constante e infatigábel. É responsabilidade de cada xeración poñer ó día o seu idioma literario. O escritor ten que volver a vehiculizar o pensamento ético e político e non por iso ser mirado como unha persoa que

desmerece literariamente”.

Cesáreo Sánchez non se amosa, a pesar de todo isto, pesimista sobre o futuro dos autores do país. “Todo tempo tivo a súa dureza para os escritores”, di. “Neste momento, a cantidade de premios que está a haber está a abrir camiño para a xente que comeza”. Ademais, as novas tecnoloxías abren, segundo Sánchez, novas posibilidades. “Os blogs están dando a posibilidade de que unha persoa sexa coñecida. No momento en que chega a publicación, pode haber detrás todo un traballo previo de edición na rede. Nós mesmos estamos preparando un centro de documentación”.

Alfonso Sanmartín, presidente da Asociación Galega de Editores (AGE), reconece que a situación dos escritores “non é a ideal” en canto aos emolumentos que reciben pero tamén subliña que Galicia non é un caso excepcional: “dáse en todo o mundo e todos, tanto autores como editores, desexariamos gañar máis”. Chegado o punto, Sanmartín non dubida en cualificar de “penoso” o feito de que os escritores “deban resignarse a non poder vivir do seu traballo” e logo puntualiza que eses “afortunados escritores” non están ligados case nunca ao coñecemento –“porque na edición hai moito de compromiso ideolóxico e cultural– senón aos best-sellers. E nun tempo non moi lonxano –agoira– “esperemos tamén que en Galicia aparezan eses best-sellers e haxa máis escritores vivindo do que escriben”.

Respecto do feito de que algunhas editoras non paguen dereitos de autor, Sanmartín indicou que desde a AGE non teñen coñecemento destas prácticas”. O que si existe, engade, “son relacións persoais entre o autor e editora ou que, por circunstancias concretas, as editoras estean aínda consolidándose e os autores decidan axudalas nesa consolidación renunciando aos seus dereitos económicos”.

Alternativa. Creative commons é unha ONG que tenta crear un modelo legal de ferramentas informáticas para facilitar a distribución e o uso de contidos para o dominio público. Ofrece unha serie de licenzas, cada unha con diferentes principios como o dereito do autor orixinal a dar liberdade para citar a súa obra, reproducila, crear obras derivadas, ofrecelo públicamente e con diferentes restricións como non permitir o uso comercial. Unha das posibilidades é unha licenza que permite que os dereitos de autor se cobren só no primeiro mundo, mentres que estas se ofrecen de forma aberta nos países en vías de desenvolvemento.

Usuarios. Denomínase *copy left* a unha serie de dereitos que seguen unha filosofía contraria ó *copyright*. Consiste en ofrecer un traballo xunto cunha licenza ou contrato que estipula que cada propietario dunha copia pode usala sen limitacións, redistribuíla e modificar o orixinal. O licenciario do traballo autorizado en *copyleft* só pode redistribuílo a través da mesma licenza de *copyleft*. Outra das alternativas é a autoedición, que ten a desvantaxe da súa carestía económica para os autores.

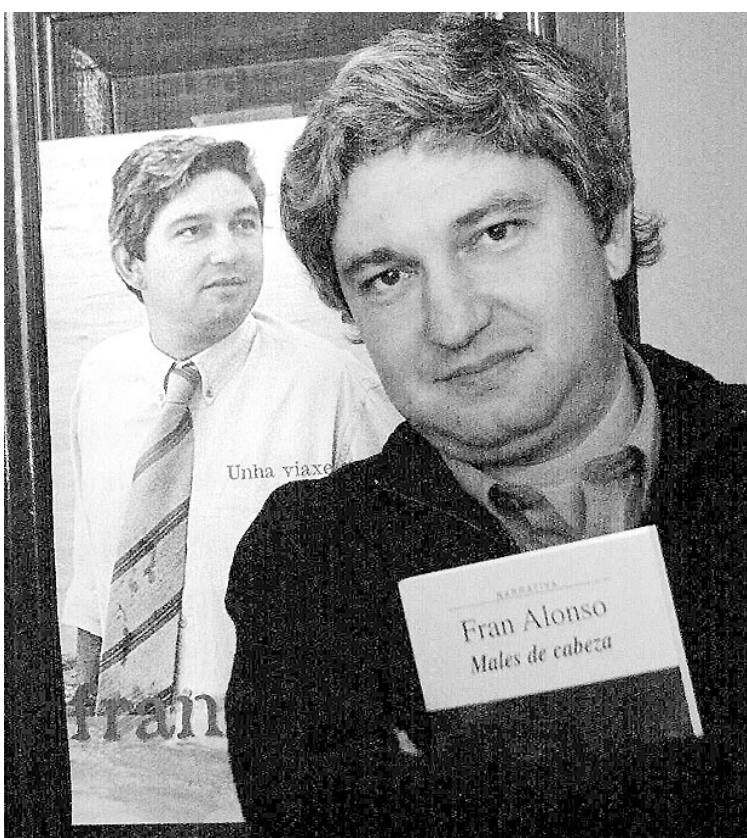
Marilar Aleixandre amósase moi crítica coas editoriais. Segundo esta escritora, “o problema non é tanto legal, senón que en Galiza hai moitas editoriais que pasan olímpicamente dos dereitos de autor e os escritores deberíamos deixar de traballar con elas. Hai editoras que se basean en que noutros tempos escribir en galego era unha cuestión de militancia”. Ao seu xuízo, “unha empresa, por pequena que sexa, non pode vivir da estafa, do calote. A Administración tamén debería tomar medidas non concedendo axudas a estas empresas. Outra cousa é se hai un pacto previo de que non che van pagar e ti aceptas. Pero o que non pode ser é que haxa un contrato, cuns dereitos, e que despois o tiren á papeleira. Ademais, é un modo de estafar as outras editoriais que si cumpren. Se a editorial é pequena e non lle dan as contas, pois terá que pensar en facer outra cousa. Tamén hai editoriais sen ánimo de lucro, e os escritores non temos reparos en participar nese tipo de proxectos”.

Para **Alfredo Conde** “non é certo que a xente lea pouco. O que ocorre é que o panorama editorial está moi desmadrado. Hai editoriais que sacan máis dun libro ao día, e arredor delas hai unha cantidade de xente enorme que cobran un salario e teñen unha seguridade social. Existe hiperprodución e o criterio non é a calidade, senón a audiencia, os gustos da masa. Se queres facer arte, é moito máis complexo, hai que arriscar e ter sorte”. Conde subliña a necesidade de “adaptarse” ante as novas situacións: “Eu manexo o libro, pero as xeracións máis novas cada vez ven máis imaxes e haberá un día que o escritor traballe co seu ordenador na casa e sexa o creador total, debuxando, escribindo.... Entón cambiará moito a cousa”. Este autor propón outra reflexión: ¿Cantos editores teñen un soldo a fin de mes, e cantos escritores viven do seu traballo?. Os escritores non viven das súas obras, afirma, senón das colaboracións en xornais, conferencias ou do salario que gañan cos seus empregos.

Fran Alonso, que expresa a súa opinión “como escritor”, destaca que “a porcentaxe do escritor é algo estipulado internacionalmente, difícil de cambiar. Hai que ir por outro camiño: Reivindicar a profesionalización, que o escritor perciba unha remuneración polo seu traballo”. Pero para facer posible iso, indica, “ten que existir unha cultura sólida e asentada, e unha industria que efectúe os pagamentos”. Segundo Alonso, convén distinguir “entre a necesidade de que o escritor perciba unha remuneración polo seu traballo e que o autor viva do seu traballo, que son cousas distintas. O motivo de que non se poida vivir disto é o estado de anormalidade no que se atopa a cultura galega. Tamén é un problema de normalización llingüística”. Internet, asegura, é unha boa ferramenta para espallar a lectura e no futuro “virá o libro electrónico”. Iso non implica que o libro en papel desapareza porque “os referentes da cultura seguen a estar arredor do libro, non hai teatro e cine sen libro, todas as políticas culturais teñen que pasar polo libro”.

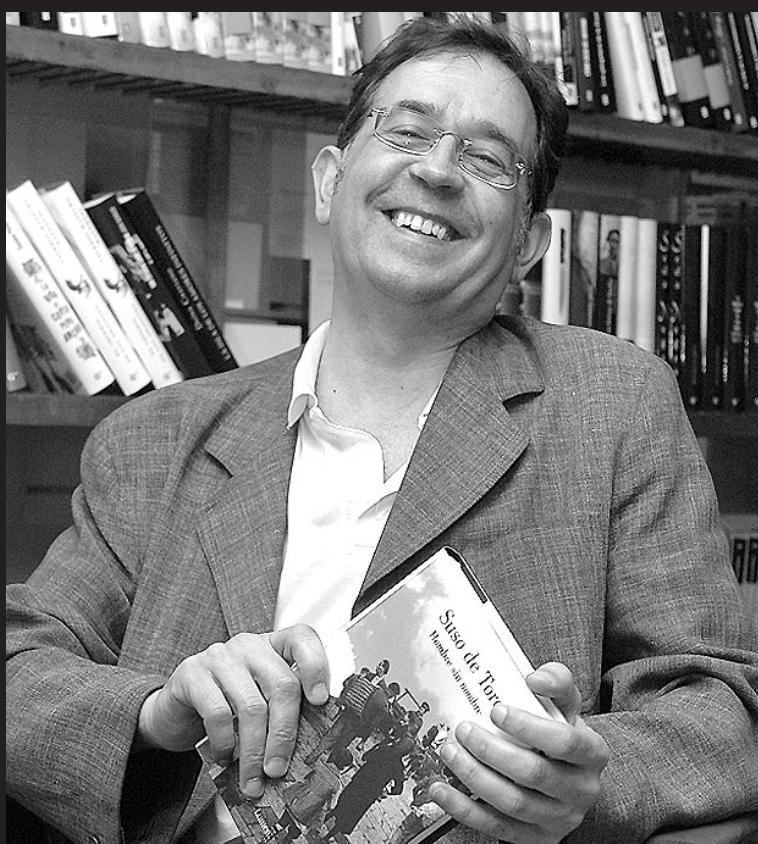
“A porcentaxe que lle corresponde ao autor é baixa: aproximadamente un 10%. E máis baixa aínda se a comparamos co 30% do libreiro e o 40% do distribuidor”, comenta **Yolanda Castaño**. “E o peor é que nalgúns casos o único que non cobra é o autor”, engade. “Na poesía a venda é tan baixa que o valor do que cobras é mais ben simbólico. Os ingresos veñen máis dos recitais, charlas, conferencias, pero que non che paguen vai contra a túa dignidade como creador”, explica. Canta máis profesionalización academos mellor, pois iso pode ser unha garantía de calidade literaria, aínda que non necesariamente, a profesionalización non é unha garantía de calidade”, entende. “Eu atópome nunha situación privilexiada, non teño queixa, sempre cobre o que me correspondía por dereitos de autor. Non é que ninguén vaia vivir destes dereitos, nin sequera os narradores, pero iso non significa que teñas que resignarte a non cobrar, aínda que sexa unha porcentaxe modesta. O que non pode ser é que só renuncien os escritores, e os demais cobren”, conclúe.

“A min gustárame vivir do que escribo, pero a razón non está só nos dereitos de autor. A poesía é un xénero minoritario, e ademais son poeta en Galiza. Aínda que se multiplicaran as vendas sería imposible”, di **Chus Pato**. “Para vivir da poesía teríamos que cambiar a sociedade. As novas tecnoloxías poden supoñer unha vantaxe para a difusión e internet é unha fórmula para conseguilo”.

Diego Ameixeiras afirma non ter problemas para cobrar os seus dereitos: “Como en calquera traballo, hai un contrato, e se non se cumpre é unha razón para denunciar”. “En canto ás condicións legais, son moi mellorables, os autores deberían cobrar moito mais. Nunca me propuxen vivir das miñas novelas, pero se o quixese tería que vender moitos libros”.

Suso de Toro salienta que “coas leis pretendemos poñerlle límites á realidade. Coas novas tecnoloxías é moi difícil limitar e controlar a difusión, e isto pásalle á música, ós filmes, e vaille pasar á literatura escrita. Os autores temos que aceptar esa realidade, e buscar un modo de obter beneficios do noso traballo. Un artista ten dereito a cobrar polo seu traballo, pero non imos poder evitar os cambios. En dous ou tres anos, as obras vanse vender a través da rede. Vai aparecer pronto un soporte que se poida ler sen fatigar tanto a vista, no que poidas levar moitos libros e descargalos nun ordenador”. “As novas tecnoloxías non van supoñer a desaparición do artista, nin vai ter que deixar de vivir do seu traballo, só que terá que buscar outros xeitos de sacar beneficios, como fan os músicos cos concertos, por exemplo. Todos estes cambios si lles van afectar ás artes gráficas, ese é un perigo moito máis real. Na música ocorre ao contrario, internet axuda incluso a que se difunda máis”, cre este escritor galego.

Rosa Aneiros asegura que os dereitos de autor non son un problema de lei senón de incumprimento desa lei. Aínda que existen casos claros nos que non se respectan os contratos, a autora de *Resistencia* considera que nos últimos anos “mellorou moito a situación en Galicia e agora hai moita máis conciencia e respecto polos dereitos de autor”. Para Aneiros, debería haber unha maior profesionalización no ámbito editorial, “con máis apoio á hora de presentar o libro ou a nivel de promoción”. Unha das cuestións que máis a incomoda é que, con frecuencia, “os medios de comunicación presentan os escritores como se fosen uns peseteiros e como se estivesen continuamente atacando os editores, cando en realidade o único que queren os escritores é que se recoñeza o seu traballo”. Ela remarca, como exemplo de xenerosidade, que os escritores colaboran en cento de iniciativas polas que nunca cobran e nunca pedirían cobrar.

A poeta e narradora **Marica Campo** asegura que ela nunca tivo problemas cos dereitos de autor e foi cobrando normalmente. Ao seu xuízo, a cuestión fundamental é que “os libros non se venden e o editor non che paga até que, precisamente, se venden”. Campo considera que os escritores non poden “asinar cláusulas que despois non se van poder cumprir” e propón un sistema máis práctico: “Sería mellor que a editorial che marcara un mínimo de exemplares a vender e que che pagara a partir de aí”. Con todo, ela é comprensiva coa situación das empresas en Galicia, pois “tamén pasan moitos apuros e todo este problema, de editoras e máis de dereitos de autor, responde a que non temos unha cultura normalizada”. O poeta e dramaturgo **Miguel Anxo Fernán Vello** é conciso na súa valoración da cuestión: “En Galicia non existe un mercado que permita fluidez de vendas, sobre todo en ámbitos como a poesía, e iso connota especificamente a situación”.

Jaureguizar, un dos escritores do país con maior éxito de vendas, é tallante: “Hai moitas editoras que pretenden comportarse dun xeito profesional á hora de recibir subvencións pero non á hora de pagarlles aos autores”. Recoñece que a situación das editoriais en Galicia é moi complicada pero considera que “as editoriais que non lle pagan aos escritores non deberían recibir axudas públicas”. O escritor lamenta que exista “unha dobre imposición sobre os autores”. É dicir, “que cando dan conferencias, por exemplo, hai un 15 por cento do total que xa non perciben e que, logo, cando fas a declaración da renda, Facenda che volve cobrar. Paréceme fatal”. Para o autor de *Casa Skylab*, internet é un instrumento que abre portas e os autores poden decidir se publican alí os seus textos. El, en concreto, non o fai “porque non me resigno a regalar os meus textos”. Tampouco cre que a xente vaia escribir menos por unha situación tan ingrata para a profesión do escritor, pero recoñece “unha gran falta de respecto polo seu traballo”.

Coordinación: A.R. López, S. Noia, Montse Dopico. Deseño: Signum.

